

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 17 • 1968 • SIDE 312–314

Et nyfundet dansk adelspatent fra 1701

S[ven] T[ito] A[chen]

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heralдинen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Et nyfundet dansk adelspatent fra 1701

I EFTERÅRET 1967 fandt bibliotekaren på Herlufsholm kostskole i Syd-sjælland, ved gennemgang af nogle dublethylde, et sammenfoldet stykke pergament, som viste sig at være et dansk adelspatent fra 1701, for justitsråd *Hans Voskam*.

Hans Voskam stammede fra Tyskland og blev i 1678 kammertjener hos den syvårige kronprins Frederik (4.). I 1685 blev han overkammertjener og i 1699, samme år som kronprinsen blev konge, justitsråd og assessor i Højesteret. To år senere adledes han. Han døde 1713. En søn, Christian Voskam, som en overgang ejede Rustenborg i Lyngby, døde i 1732 uden børn. En datter blev gift med Christian von Stöcken til Gammelgård på Lolland. Hvorledes det Voskamske adelspatent er havnet på Herlufsholm, vides der ikke noget om.

WII FRIDERICH DEND FIERDE AF GUDS Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmerscen, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle vitterligt,

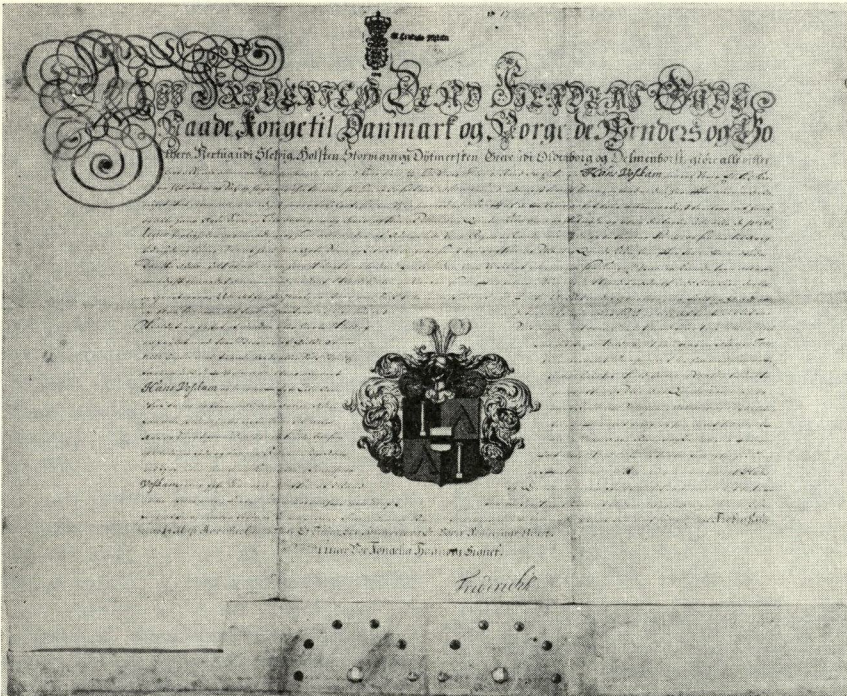
at Wii udi allernaadigste henseende til dend Troe tieniste som Voris Justits Raad Os Elskelige *Hans Voskam* saavel Voris Elskel. Kiere Hr. Fader af Sal. og Høyløflig ihukommelse, som og Os self hidindtil allerunderdanigst beviist haver, og hand endnu herefter allerunderdanigst skal gjøre, allernaadigst haver bevilget, saa som Vii og hermed udi Kraft af dette Voris aabet Brev allernaadigst bevilger, at hand og alle hans ægte Børn og Lifs arvinger og deris afkom af Mand og Qvinde Kiøn maa og skal nyde og være delagtig udi alle de privilegier, herligheder og benaadinger, som alle andre af Adelen udi Vore Riger og Lande nu nyde og bekomme kunde, og samme til ævig tid nyde og bruge; Saa at hand, hans ægte Børn og Lifs arvinger, samt deris afkom af Mand og Qvinde Kiøn herefter for

rette indføds Danske Adels-Folk af alle og enhver skal agtis og holdis.

Desforuden have Vii til et ydermere (?) Sær. Kongel. Naadis Kiendetegn allernaadigst benaadet hannem med saadant Skiold, Hielm og Vaaben som efter følger. Nemligen Skioldet er delt udi fire lige Dele og kvarteerer, Udi det første kvarteer staar een Sølf Pille opreist udi et rød Feldt. Udi det andet kvarteer hvis Feldt er Guld, er en blaa Sparre. Det tredje kvarteer er lige som det andet, og det fjerde eller sidste er liig det første. Mit paa Skioldet er fæstet et mindre eller hierte Skiold af Sølf som er mit overgiordet med blaat, og samme giord er prydet med tree Stierner af Guld. Oven paa det store Skiold er sat een aaben Adelige Tourneer Hielm med tvende hvide eller Sølf Strudtz fierer beprydet. Saa som det derhos med sine rette farver udi dette voris aabet Brev afmalet findis.

Hvilket Skiold, Hielm og Vaaben bemelte *Hans Voskam* og hans rette ægte Lifs Arvinger og afkom af Mand og Qvinde Kiøn maa og skal bruge og føre, udi alle ærlige, Adelige og Reedelige Samqvem, Actioner og leyligheder paa alle stæder, i alle tilfælde og til alle tider efter eget behag, og som de det til deris Ære og Ziirat fornøden eragte kunde, ligesom anden Vore arve Rigers og Landes paa Fædrene og Mødrene føde og baarne Ridder ennsige (?) Adels-Folk deris Skiold, Hielm og Vaaben føre og bruge. Hvorved Vii og, saavel som voris Kongel. Arve Successorer og Efterkommere udi Regieringen meerbemelte *Hans Voskam*, hans egne Børn og deris afkom af Mand og Qvinde Kiøn som før er meldt, allernaadigst beskytte og handthæve ville; Forbydendis alle og enhver herimod efter som forskævet staar, at hindre eller udi nogen maade forfang at gjøre, under Voris og Kongelige arve Successorer udi Regieringen deris høyeste U-naade.

Givet paa Vort Kongel. Slot Kiøbenhavn.

1. Pergamentsbrevet måler udfoldet 75 × 63 cm. Det er øverst nummereret »No 17« og stemplet »Et Hundrede Rixdaler/1701« samt signeret »C. Pram« (?) med en ulæselig kontrasignatur. Forneden til højre, på den ombøjede kant, er det signeret »C. Reventlow«, måske Conrad R., 1644-1708, storkansler fra 1699. Til venstre er et stykke skåret ud, ligesom det kgl. segl er fjernet.

hafn Dend 14 Maji Aar effter Christi byrd Et Tusind Syv Hundrede og Et, Voris Regierings Andet.

Under Vor Kongelig Haand og Signet
Friedrich R

Hans Voskam havde i 1682 giftet sig med Anna Margrethe Weiberg, søster til Friedrich Weiberg — oprindeligt også kammertjener, senere hofjunker, gesandt og godsejer — og da Weiberg i 1693 blev adlet af Christian 5., blev også hans søster optaget i adelen. Dette kan have skærpet Hans Voskams ambitioner. I alle fald er hans våben (figur 2) påvirket af det Weibergske, sådan som man får oplyst af både Adelsårbogen og af det uvurderlige »Berners Kartotek« på Rigs-

arkivet: søjlen i 1. og 4. felt er overtaget fra Weibergs hjerteskjold, sparren i 2. og 3. felt fra Weibergs 1. og 4. felt (om end i andre farver).

Hvor mange danske adelsbreve er bevaret? Og hvor mange er udstedt? Lad os tage det sidste spørgsmål først.

En opgørelse må først og fremmest bygge på Thisets afhandling »Begrebet dansk adel« 1899 og Albert Fabritius' disputats »Danmarks riges adel« 1946. De to forskere er imidlertid ikke interesseret i ganske det samme. Fabritius studerer antallet af »slægter«; adlede kvinder medtages derfor ikke, mænd som avancerer fra en af adelens klasser til en anden kun én gang. Thiset studerer antallet af breve, uanset om de gælder kvinder, ud-

2. Nærbillede af patentets våbentegning. Det er interessant at bjælken i hjerteskjoldet i patentet kaldes en »gjord«. Var dette mon et gammelt, hævdvundet udtryk? Og kan det i så fald evt. have haft indflydelse på dannelsen af adelsnavnet Gjordsen (hvis tilsvarende våben ganske vist er en pæl)?

lændinge (naturalisationspatenter) eller om samme person er repræsenteret ved flere breve (legitimation, konfirmation, forfremmelse). De følgende tal for hvor mange danske adelsbreve og lign. der er udstedt, må derfor tages med en vis forsigtighed; de er næppe helt ved siden af, men de er heller ikke absolut korrekte. For tiden før o. 1500 må der tages det ekstra forbehold, at der fra denne periode ingen registranter er bevaret. Den tids adelsbreve kendes kun, hvis de tilfældigvis er bevaret, i original eller i afskrift. Thiset er overtydet om, at der fra 1400-tallet og endog 1300-tallet må have eksisteret adskilligt flere end dem vi har kendskab til; se også Troels Dahlerup, side 305-06.

Erik af Pommern (1397–1439) ..	ca.	8
Christoffer af Bayern (1440–48)	ca.	4
Christian 1. (1448–84)	ca.	24
Hans (1484–1513)	ca.	15
Christian 2. (1513–23)	ca.	3
Frederik 1. (1523–33)	ca.	5
Udstedt af ærkebisper i Lund ..	ca.	3
Udstedt af rigsmarsken	ca.	1
Indtil reformationen i alt	ca.	63

Christian 3. (1536–59)	ca.	6
Udstedt af rigsrådet 1547	ca.	1
Frederik 2. (1559–88)	ca.	10
Christian 4. (1588–1648)	ca.	26
Frederik 3. før enevældens indførelse, dvs. 1648–59	ca.	21
Fra Grevefejden til enevælden ..	ca.	64
Frederik 3. efter enevældens indførelse, dvs. 1660–70	ca.	11
Christian 5. (1670–99) inkl. 59 »våbenbreve«	ca.	168
Frederik 4. (1699–1730)	ca.	81
Christian 6. (1730–46)	ca.	46
Frederik 5. (1746–66)	ca.	99
Christian 7. (1766–1808)	ca.	192
Frederik 6. (1808–39)	ca.	107
Christian 8. (1839–48)	ca.	39
Under enevælden i alt	ca.	743
Frederik 7. (1848–63)	ca.	10
Christian 9. (1863–1906)	ca.	96
Senere	ca.	3
Siden enevælden i alt	ca.	109

Fra Erik af Pommerns tid til i dag have der altså kendskab til ca. 979 danske adelsbreve og lign. udstedt til mænd. Hertil kommer patenter til kvinder. Det fulde tal ligger vel o. 1000.

Hvor mange af disse er bevaret? Adskillige findes naturligvis stadig hos de adledes efterkommere, vel først og fremmest på godserne. På Rigsarkivet ligger godt hundrede, deriblandt de ældste som kendes, men i øvrigt nogenlunde jævnt fordelt fra 1400-tallet til 1800-tallet (hertil kommer godt en snes udenlandske patenter). Enkelte findes på museer, f.eks. Tordenskjolds på Frederiksborg, og hos private samlere sikkert også nogle stykker.

S. T. A.

Danmarks Adels Årbog 1950 II p. 85 + pl. (Voskam) og p. 83 + pl. (Weiberg).
Berners Kartotek, Rigsarkivet.
Albert Fabritius: Danmarks riges adel, 1946.
Anders Thiset: Begrebet dansk adel, særlig med hensyn til kong Christian V's adels- og våbenbreve, Historisk Tidsskrift 7. række 2. bind p. 305–91, 1899.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.